

Cearta Leanaí a Fhíorú

Gníomhaíochtaí agus Gníomhartha
Foghlama maidir le Ceartha Leanaí do
Leanaí agus Daoine Óga
Comhad Tacaíochta do Mhúinteoirí

**ombudsman
do leanaí
for children**

Children Now, Rights Now

Centre for
Human Rights
and
Citizenship
Education
DCU Institute of Education

Clár Ábhar

Comhaid Fíricí

Oifig an Ombudsman do Leanaí _____ 2

Bunreacht na hÉireann _____ 4

Coinbhinsiún na Náisiúin Aontaithe um Chearta an Linbh (an CNAACL) _____ 6

Ceartha Leanaí agus an CNAACL– Gluais Ghearr _____ 8

Féilire Ceartha Leanaí _____ 12

Breis Eolais agus Acmhainní _____ 13

Comhad Fíricí do Mhúinteoirí

Oifig an Ombudsman do Leanaí (an an OOL)

- o I ndiaidh próiseas earcaíochta oscailte inar ghlac leanaí agus daoine óga ról tábhachtach, cheap an tUachtarán Mícheál D Ó hUiginn Niall Muldoon mar Ombudsman na hÉireann do Leanaí i bhFeabhra 2015.
- o Is ó Chríoch Lochlann a thagann an focal ‘Ombudsman’. Is éard is brí leis an bhfocal ‘Ombuds’ ná cosantóir ceart agus tugann ‘man’ an duine nó gach duine le fios. Is é ról Ombudsman chun leasanna daoine aonair nó grúpaí a chosaint trí fhreagracht a chur ar eagraíochtaí rialtais as a gcuid gníomhartha agus cinntí. I gcás an Ombudsman do Leanaí in Éirinn, is iad leanaí agus daoine óga tairbhithe a (h)uibre faoi 18 mbliana d’aois a chónaíonn in Éirinn.
- o Bunaíodh Oifig an Ombudsman do Leanaí (‘an OOL’) in 2004 faoi dhlí ar a dtugtar Acht an Ombudsman do Leanaí, 2002 (‘Acht 2002’). Faoin dlí seo, tá dhá phríomhról ag an Ombudsman do Leanaí:
 1. cearta agus leas leanaí agus daoine óga faoi 18 mbliana d’aois a chónaíonn in Éirinn a chur chun cinn in Éirinn
 2. déileáil le gearáin a dhéanann leanaí agus daoine óga faoi ghníomhartha eagraíochtaí poiblí.
- o Ceanglaítear in Acht 2002 ar an Ombudsman do Leanaí bheith neamhspleách ina c(h)uid oibre chun an dá ról seo a chomhlíonadh. Mar an tOmbudsman do Leanaí, tá Niall Muldoon cuntasach go díreach don Oireachtas as obair an OOL chun na ról seo a chur i bhfeidhm.

Cearta agus leas leanaí a chur chun cinn

Ina ról chun cearta agus leas leanaí a chur chun cinn, tá oibleagáid ar an OOL chun roinnt rudaí a dhéanamh. Áirítear leo:

- o feacht ar chearta agus leas leanaí a mhúscailt, i measc leanaí agus daoine óga agus ar Choinbhinsiún na Náisiún Aontaithe um Chearta an Linbh ina measc
- o dul i gcomhairle le leanaí agus daoine óga, agus saincheistanna a thabhairt chun solais don Rialtas a bhaineann le cearta agus leas leanaí a bhfuil leanaí buartha fúthu agus do dhaoine eile a dhéanann cinntí a imríonn tionchar ar leanaí agus daoine óga
- o comhairle a chur ar an Rialtas maidir le haon cheist a bhaineann le cearta agus leas leanaí, forbairtí ar an dlí agus ar bheartas poiblí ina measc
- o eagraíochtaí poiblí a spreagadh chun oibriú ar bhealaí a chuireann cearta agus leas leanaí chun cinn.

Féadfaidh an OOL tabhairt faoi thaighde agus taighde a choimisiúnú nó a fhoilsiú ar aon cheist a bhaineann le cearta agus leas leanaí, chomh maith.

Déileáil le Gearáin

Déileáil le Gearáin

- Is féidir le leanaí agus daoine óga gearáin a dhéanamh leis an OOL nó is féidir gearán a dhéanamh leis an OOL ar a son.
- Féadfaidh an OOL imscrúdú a dhéanamh ar ghearáin faoi ghníomhartha áirithe ('gníomhartha riaracháin') de chuid eagraíochtaí poiblí a d'imir, nó a mb'fhéidir gur imir tionchar diúltach ar leanbh.
- I measc na n-eagraíochtaí poiblí ar féidir leis an OOL déileáil leo i dtaobh gearán, tá ranna rialtais, gníomhaireachtaí stáit, seirbhísí cúram sláinte, scoileanna, seirbhísí oibre sóisialta agus údaráis áitiúla.
- Seirbhís saor in aisce is ea seirbhís láimhseála gearán an OOL.
- Nuair a dhéantar gearáin a imscrúdú, bíonn an OOL neamhspleách. Tá sé neamhchlaonta, chomh maith, agus ní ghníomhaíonn sé mar abhcóidí don leanbh ná mar choimhlinteoir i leith na heagraíochta poiblí a ndearnadh gearán fúithi.
- Nuair a dhéileáiltear le gearáin, tá oibleagáid ar an OOL breithniú a dhéanamh ar shárleasanna an linbh. Chomh maith leis sin, caithfidh an OOL breithniú a dhéanamh ar mhianta an linbh, a mhéid agus is féidir agus aois agus tuiscint an linbh á gcur san áireamh.
- Mar oifig ombudsman, beartaítear go bhfeidhmíonn an OOL mar rogha dheiridh do ghearáin. Dá réir, léiríonn an OOL meas ar nósanna imeachta áitiúla gearáin. Cuireann sé réiteach áitiúil gearán chun cinn, chomh maith.
- Déanann tuismitheoirí thar ceann a leanaí an chuid is mó de na gearán a dhéantar leis an OOL gach bliain. Déanann gaolta leanaí, gairmithe (e.g. príomhoidí, múinteoirí, oibríthe sóisialta, gairmithe cúram sláinte) agus daoine óga iad féin gearáin chomh maith.
- Baineann na gearáin a dhéantar leis an OOL le réimse fairsing saincheisteanna a imríonn tionchar ar leanaí, saincheisteanna a thagann chun solais sna limistéir seo a leanas ina measc: oideachas, cosaint leanaí, cúram malartach, tacaíocht teaghlaigh, cúram leanaí, cúram sláinte, tithíocht agus ceartas.
- I ndiaidh imscrúdú a dhéanamh ar ghearán, féadfaidh an OOL moltaí a dhéanamh don eagraíocht phoiblí atá i gceist. Cé nach mbíonn na moltaí seo ceangailteach, tugann taithí an OOL ar imscrúdú a dhéanamh ar ghearáin le fios go mbíonn eagraíochtaí poiblí sásta, go ginearálta, le hoibriú leis na moltaí a dhéanann an OOL.

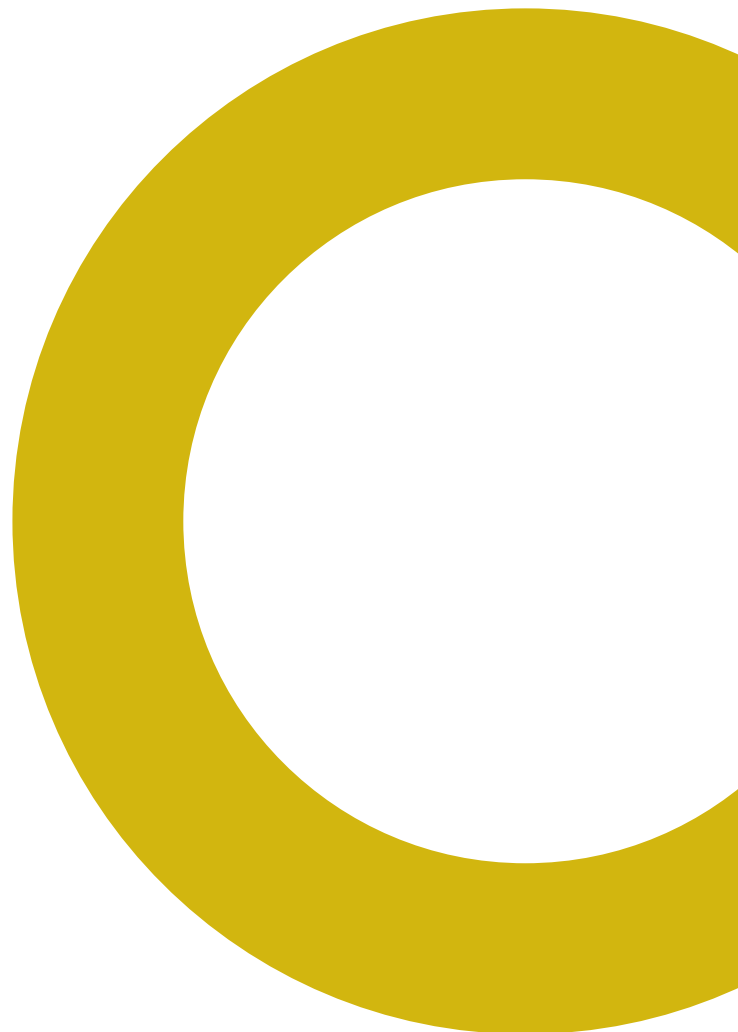
Tá fáil ar eolas bhreise faoin OOL agus a limistéir éagsúla oibre ar fáil ar láithreán gréasáin an OOL, www.oco.ie

Comhad Fíricí do Mhúinteoirí

Bunreacht na hÉireann

- Achtaíodh Bunreacht na hÉireann i 1937 agus is é an bhunionstraim dhlíthiúil in Éirinn. Leagtar amach ann conas ba cheart Éire a rialú agus cearta shaoránaigh na hÉireann.
- Bunaítear agus déantar cur síos sa Bhunreacht ar phríomhinstiúidí Stát na hÉireann. Tá an chumhacht chun an Stát a réachtáil roinnte ina trí chumhacht ar leith - an chumhacht reachtaíochta, an chumhacht feidhmiúcháin agus an chumhacht bhreithiúnach:
 - Bronntar cumhacht reachtaíochta sa Bhunreacht (an chumhacht chun dlíthe a dhéanamh, a leasú agus a bhaint) ar an Oireachtas, ina bhfuil Dáil Éireann, Seanad Éireann agus an tUachtarán.
 - Bronntar an chumhacht feidhmiúcháin (an chumhacht chun dlíthe a chur i bhfeidhm) ar an Rialtas, le cabhair ó na Gardaí, na fórsaí cosanta agus an státseirbhís.
 - Bronntar an chumhacht bhreithiúnach (an chumhacht chun an dlí a thuiscint agus a chur i bhfeidhm ar choimhlíntí idir an Stát agus duine aonair anuas ar dhíospóidí idir daoine aonair) ar na cúirteanna.
- Leagtar amach sa Bhunreacht, chomh maith, na cearta bunúsacha a bhfuil gach saoránach Éireannach ina dteideal. Áirítear leo an ceart chun comhionannais os comhair an dlí, an ceart chun saoirse phearsanta, an ceart chun saoirse reiligiúnach, an cearta chun saoirse tuairimíochta, agus an ceart chun príobháideachais.
- I measc airteagail an Bhunreacht a bhaineann le leanaí, tá Airteagail 41 agus 42. Baineann Airteagal 41 leis an teaghlach agus aithnítear ann go bhfuil áit speisialta ag an teaghlach sa tsochaí. Baineann Airteagal 42 den Bhunreacht le buarthaí oideachais. Aithnítear ann gurb é an teaghlach an “múinteoir príomha dúchasach don leanbh” agus déantar sainmhíniú ann ar ról an Stáit maidir le hoideachas.
- Más mian leis an Rialtas an Bunreacht a athrú nó a leasú, caithfidh sé reifreann a chur ar bun, mar gheall gur faoi shaoránaigh na hÉireann a bhíonn sé aon chinneadh a dhéanamh chun an Bunreacht a athrú. Má bhíonn tromlach na vótaí a chaitear i reifreann i bhfabhar an athraithe a bheartaítear, síníonn Uachtarán na hÉireann an Bille ina gcuimsítear an leasú a bheartaítear agus leasaítear an Bunreacht ansin.
- An 10 Samhain 2012, cuireadh reifreann ar siúl chun airteagal nua a iontráil a bhaineann le leanaí agus a gcearta isteach sa Bhunreacht. Thacaigh tromlach na vótálaithe a chaith vóta sa reifreann seo leis an leasú a beartaíodh. Síníodh an tAcht um an Tríú Leasú is Tríocha ar an mBunreacht (Leanaí), 2012 isteach sa dlí an 28 Aibreán 2015.
- Tugtar ‘Leanaí’ ar Airteagal 42A den Bhunreacht. Deirtear ann go n-aithníonn agus go ndearbhaíonn an Stát “cearta nádúrtha dochloíte an linbh” agus nach mór don Stát, a mhéid agus is indéanta, na cearta siúd a chosaint agus a dheimhniú lena chuid dlíthe (42A.1). I measc na gceisteanna a dtéitear i ngleic leo in Airteagal 42A, tá:

- o ról an Stáit faoi chúinsí “nach ndéanann na tuistí a ndualgais dá gclann sa mhéid gur dócha go ndéanfar dochar do shábháilteacht nó do leas aon linbh dá gclann” (42A.2.1)
- o foráil a dhéanamh sa dlí chun leanaí a uchtáil, faoi chúinsí ina measc “nach ndéanann na tuistí ... a ndualgais dá gclann” ar feadh tréimhse ama a leagtar síos sa dlí agus nuair a théann seo chun sárleasanna an linbh (42A.2.2) anuas ar an socrúchán deonach chun aon leanbh a uchtáil (42A.3)
- o foráil a dhéanamh sa dlí go gcaitear an rud is fear a dhéanamh do leanaí mar “an ní ró-thábhachtach” agus, a mhéid agus is indéanta, smaointí an linbh a fháil agus tromachar cuí a thabhairt dóibh, ag féachaint d’aois agus d’aibíocht an linbh, in imeachtaí cúraim agus in imeachtaí i ndáil le huchtáil, caomhnóireacht, coimeád nó rochtain (42A.4.1° agus 42A.4.2°).

Comhad Fíricí do Mhúinteoirí

Coinbhinsiún na Náisiúin Aontaithe um Chearta an Linbh

- Ghlac na Náisiúin Aontaithe le Coinbhinsiún na Náisiúin Aontaithe um Chearta an Linbh (an CNAACL) i 1989. Tugtar ann an sainmhíniú is cuimsithí ar chearta leanaí go dtí seo, dhaingnigh nach mór gach tír ar domhan an Coinbhinsiún seo. Dhaingnigh Éire an CNAACL i 1992. Trí seo a dhéanamh, tá oibleagáid ar Éirinn faoin dlí idirnáisiúnta chun meas a léiriú ar chearta leanaí agus chun na cearta a chosaint agus a chomhlíonadh, a leagtar amach sa Choinbhinsiún. Áfach, is Stát déachais is ea Éire, rud a chiallaíonn nach ndéantar dlí do na cearta sa CNAACL (UNCRC) mura ndéanann an tOireachtas dlí speisialta dóibh. Go dtí seo, rinneadh prionsabail áirithe den Choinbhinsiún a chorprú go páirteach isteach i ndlí na hÉireann i roinnt limistéar a imríonn tionchar ar leanaí.
- Is é an sainmhíniú a thugtar ann ar leanbh “duine daonna atá faoi bhun ocht mbliana déag d’aois”, aithnítear sa CNAACL leanaí mar shealbhóirí ceart atá i dteideal cúram, cúnamh agus cosaint speisialta a fháil mar gheall ar a n-aois agus a gcéim forbartha.
- Soiléirítear sa Réamhrá leis an CNAACL gurb éard a bhaineann le cearta leanaí a fhíorú:
 - meas a léiriú ar dhínt agus i bhfiúntas dúchasach an linbh;
 - dul chun cinn sóisialach agus réim maireachtála níos fearr a thabhairt i gcrích do leanaí;
 - cabhrú leis an teaghlach agus é a chosaint mar “bhunghrúpa na sochaí” agus an “timpeallacht nádúrtha d’fhás agus d’fholláine leanaí”;
 - a aithint gur cheart do leanaí “fás aníos i dtimpeallacht teaghlaigh, in atmaisféar sonais, grá agus tuisceana”;
 - tacú le leanaí chun meas a léiriú ar phrionsabail “na síochána, na dínite, na caoinfhulaingthe, na saoirse, an chomhionannais agus na dlúthpháirtíochta”;
 - a aithint gurb ann do leanaí ar fud an domhain a dteastaíonn cosaint speisialta uathu mar gheall go maireann siad faoi chúinsí fíor-dheacra.
- Tugtar sainmhíniú sa CNAACL ar cén cearta atá ag leanaí. Agus amhlaidh á dhéanamh, cuirtear dearcadh iomlánaíoch chun cinn i leith saol agus riachtanais leanaí: ba cheart a thabhairt faoi deara go bhfuil na cearta a leagtar amach sa CNAACL idirspeách agus go mbaineann an tábhacht chéanna leo. Níl ceart ar bith níos tábhachtaí ná ceart eile.
- Meastar go bhfuil ceithre cheart sa CNAACL ríthábhachtach maidir le cearta eile sa Choinbhinsiún a fhíorú. Tugtar ‘prionsabail ghinearálta’ an Choinbhinsiúin orthu, agus seo a leanas iad:
 - tá an ceart ag an leanbh nach ndéantar leithcheal air/uirthi ar fhorais ar bith (Airteagal 2)
 - tá an ceart ag an leanbh go gcaitear le tús áite a thabhairt dá sárleasanna i ngach cinneadh agus gníomh a dhéanann difear dóibh (Airteagal 3)
 - tá ceart na beatha, na maireachtála agus na forbartha ag an leanbh (Airteagal 6)
 - tá an ceart ag an leanbh chun a ndearcthaí a chur in iúl gan srian i ngach ceist a dhéanann difear dóibh agus go gcuirtear a ndearcthaí san áireamh, i gcomhréir lena n-aois agus aibíocht (Airteagal 12).

- Sainaitnítear sa CNAACL an Stát mar an té atá freagrach go príomha as cearta leanaí a fhíorú faoin CNAACL agus leagtar in Airteagal 4 oibleagáid ar an Stát chun tabhairt faoi gach beart cuí chun cearta leanaí a chur i bhfeidhm. I measc oibleagáidí an Stáit ina leith seo, tá meas a léiriú ar chearta tuismitheoirí agus tacú le tuismitheoirí chun a ról agus a bhfreagrachtaí i dtreo a leanaí a chomhlíonadh.
- Tá painéal idirnáisiúnta de shaineolaithe neamhspleácha ar a dtugtar Coiste na NA um Chearta an Linbh freagrach as monatóireacht agus measúnú tréimhsiúil a dhéanamh ar an dul chun cinn atá á dhéanamh ag Stáit, Éire ina measc, chun a n-oibleagáidí i dtaobh leanaí faoin gCoinbhinsiún a chomhlíonadh. I ndiaidh an CNAACL a dhaingniú i 1992, tháinig Éire ós comhair Choiste na Náisiún Aontaithe um Chearta an Linbh i 1998 agus arís in 2006. Tháinig Éire os comhair Choiste na Náisiún Aontaithe um Chearta an Linbh don tríú huair in Eanáir 2016. I ndiaidh an chruinnithe seo, d'fhoilsigh Coiste na Náisiún Aontaithe a chuid breithniúcháin ar dhul chun cinn agus moltaí na hÉireann maidir le bearta a ghlacfaidh Éire sna blianta amach anseo chun níos mó measa a léiriú ar chearta leanaí agus iad a chosaint agus a chomhlíonadh níos mó. Tá Éire lena chéad tuarascáil thréimhsiúil eile a chur faoi bhráid Choiste na NA um Chearta an Linbh in 2021.
- Breis eolais:
 - Tá téacs iomlán Choinbhinsiún na Náisiún Aontaithe um Chearta an Linbh ar fáil ag <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>
 - Más mian leat teacht ar bhreis eolais faoi Choiste na NA um Chearta an Linbh agus faoin bpróiseas chun monatóireacht a dhéanamh ar dhul chun cinn Stát, Éire ina measc, chun a n-oibleagáidí i dtaobh leanaí faoin CNAACL a chomhlíonadh, tabhair cuairt ar <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIndex.aspx>
 - Chun féachaint ar na breithniúcháin agus na moltaí conclúideacha is déanaí a rinne Coiste na NA maidir le hÉireann, a foilsíodh in 2016, tabhair cuairt ar http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fIRL%2fCO%2f3-4&Lang=en
 - Más mian leat ceann amháin nó níos mó a léamh de Thuairimí Ginearálta Choiste na NA ar rudaí is féidir leis an Stáit a dhéanamh chun fíorú cearta leanaí a chur chun cinn faoin CNAACL, tabhair cuairt ar http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

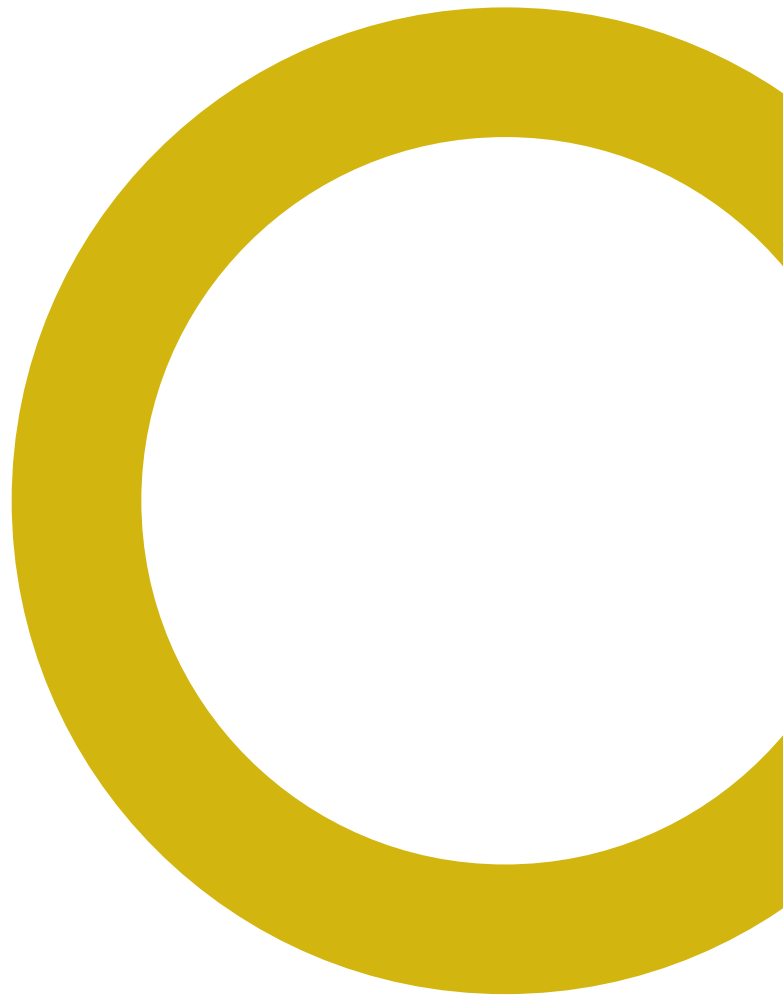
Ceartha Leanáí agus an CNACL– Gluais Ghearr

Téarma	Sainmhíniú
ceart absalóideach	Is ionann ceart absalóideach agus ceart nach féidir cur isteach air riamh - mar shampla, an ceart i leith saoirse ó chéasadh.
Airteagal	Is gnách go ngabhann Réamhrá le conarthaí go ginearálta (ina luaitear na bunchúiseanna atá le Conradh) agus sraith Airteagal. Leagtar amach sna hAirteagail oibleagáidí Stáit a roghnaíonn a bheith faoi cheangal ag Conradh nó coinbhinsiún ar leith.
glacadh	Déantar seo nuair a chomhaontaíonn na Náisiúin Aontaithe go foirmiúil le téacs conartha (ar nós Choinbhinsiún na Náisiúin Aontaithe um Chearta an Linbh).
cearta sibhialta agus polaitiúla	Baineann cearta chun saoirse agus comhionannais le cearta sibhialta agus polaitiúla. Áirítear leo an ceart chun saoirse tuairimíochta, an ceart chun saoirse tionóil, an ceart chun eolais, an ceart chun comhchosanta os comhair an dlí, an ceart chun saoirse ó chéasadh, agus an ceart chun príobháideachais agus meas ar shaol an teaghlaigh.
Coinbhinsiún	Comhaontú foirmiúil ceangailteach is ea coinbhinsiún idir Stáit. Tá coinbhinsiún níos treise ná dearbhú mar gheall go bhfuil sé ina cheangal dlíthiúil ar na Stáit a dhaingnigh é.
iompróir dualgais	Tá ceangal idir cearta daonna, cearta leanáí ina measc, agus dualgais, oibleagáidí agus cuntasacht. Téarma atá in iompróir dualgais a úsáidtear chun trácht ar na gníomhaithe siúd a bhfuil meas le léiriú acu ar oibleagáidí agus freagrachtaí agus a bhfuil orthu cearta daonna a chosaint agus a chomhlíonadh. Is gnách go n-úsáidtear an téarma chun tagairt do ghníomhaithe Stáit, mar gheall gurb iad Stáit na buníompróirí dualgais maidir le cearta daonna, cearta daonna ina measc a fhíorú. Is féidir le gníomhaithe Neamh-Stáit bheith mar iompróirí dualgais, chomh maith. Ag brath ar an gcomhthéacs, féadfaidh institiúidí, cuideachtaí príobháideacha, agus daoine aonair a bheith i gceist leis na hiompróirí dualgais seo.
cearta geilleagracha, sóisialta agus cultúrtha	Áirítear le cearta geilleagracha, sóisialta agus cultúrtha an ceart chun caighdeán leordhóthanach maireachtála (bia, éadaí agus tithíocht) a bheith ag duine, an ceart chun an caighdeán sláinte is airde agus is féidir atá ar fáil a fháil, an ceart i leith slándáil shóisialach, agus an ceart chun oideachais.
iontráil i bhfeidhm	Ní chuirtear Conradh i bhfeidhm nuair a ghlactar leis. De ghnáth, dearbhaíonn forálacha an chonartha an dáta ar a dtiocfaidh an Conradh i bhfeidhm, de ghnáth ag am sonraithe i ndiaidh go ndaingníonn líon socráithe de Stáit é nó go n-aontaíonn líon socráithe de Stáit dó. Mar shampla, ghlac Comhthionól Ginearálta na NA le Coinbhinsiún na Náisiúin Aontaithe um Chearta an Linbh an 20 Samhain 1989, ach cuireadh i bhfeidhm é an 2 Meán Fómhair 1990.

Téarma	Sainmhíniú
bearta ginearálta cuir i bhfeidhm	Tagraíonn an téarma seo do bhearta nach mbaineann le ceart ar leith, ach a leagann an bhunchloch faoi iarrachtaí chun na cearta agus na prionsabail go léir a chosaint a leagtar amach i gCoinbhinsiún, ar nós an CNAFL. Áirítear leis na bearta ginearálta siúd: athchóiriú an dlí, leithdháileadh acmhainní, oideachas agus oiliúint, pleananna/straitéisí náisiúnta a cheapadh chun cearta a chur i bhfeidhm, monatóireacht a dhéanamh agus sonraí a bhailiú; agus institiúidí neamhspleácha, reachtúla ceart daonna a bhunú (e.g. Coimisiún na hÉireann um Chearta an Duine agus Comhionannas agus Oifig an Ombudsman do Leanaí in Éirinn).
doshannta	Úsáidtear an téarma seo chun míniú go bhfuil cearta ag gach duine toisc a bheith beo agus ní féidir cearta a bhronnadh nó a bhaint ó aon duine.
doroinnte	Úsáidtear an téarma seo chun tagairt a dhéanamh don choincheap go bhfuil gach ceart daonna mar chuid d' iomlán doscartha.
idirspleách	Úsáidtear an téarma seo chun tagairt a dhéanamh don choincheap go mbraitheann taitneamh a bhaint as ceart daonna ar leith ar thaitneamh a bhaint as na cearta eile go léir.
ceart teoranta	Cé nach féidir cearta a bhaint, is féidir teorainn a chur orthu trí phróisis chuí a cheadaigh breitheamh – mar shampla, is féidir srian a chur ar shaoirse atá ag duine trí imeachtaí coiriúla.
athbhreithniú tréimhsiúil	Laistigh de chóras na NA, tá deich gcomhlacht conartha um chearta daonna ann, a dhéanann monatóireacht ar chur i bhfeidhm ar na croíchonarthaí idirnáisiúnta um chearta daonna. Is é an comhlacht conartha don CNAFL Coiste na NA um Chearta an Linbh. Tagraíonn an téarma 'athbhreithniú tréimhsiúil' don obair a dhéanann gach comhlacht conartha (e.g. Coiste na NA um Chearta an Linbh) chun monatóireacht agus scrúdú a dhéanamh ar an dul chun cinn atá á dhéanamh ag Stáit (e.g. Éire) chun a n-oibleagáidí a chomhlíonadh faoi chonradh ar leith (e.g. an CNAFL).
fhíorú céimnitheach	Féadfaidh deacrachtaí baint le cearta a fhíorú láithreach bonn, mar gheall ar shrianta ar acmhainní, ina measc. Gné lárnach d'oibleagáidí an Stáit maidir le cearta geilleagracha, sóisialta agus cultúrtha faoi chonarthaí idirnáisiúnta um chearta daonna, an CNAFL ina measc is ea coincheap an fhíoraithe chéimnitheach. Ciallaíonn sé go mbíonn oibleagáid leanúnach ar Stáit chun dul i mbun bearta cuí chun cearta a fhíorú a éifeachtaí agus a éifeachtúla agus is féidir. Áirítear le hAirteagal 4 den CNAFL sampla de chlásal um fhíorú céimnitheach, nuair a luaitear nach mór do Stáit "tabhairt faoi bhearta chomh fada agus is féidir leo laistigh de na hacmhainní atá ar fáil dóibh" chun cearta geilleagracha, sóisialta agus cultúrtha leanaí a chur i bhfeidhm faoin CNAFL.
ceart cáilithe	Is ionann ceart cáilithe agus ceart ar féidir srian a chur air faoi chúinsí ar leith. Caithfidh aon chur isteach den saghas sin a bheith riachtanach, dlisteanach agus comhréireach.

Téarma	Sainmhíniú
daingniú	Is ionann daingniú nuair a chomhaontaíonn Stát (e.g. Éire) a bheith faoi cheangal dlíthiúil trí chonradh (e.g. trí Coinbhinsiún na Náisiún Aontaithe um Chearta an Linbh). Déantar ionstraim an daingnithe, litir fhoirmiúil shéalaithe a thagraíonn don chinneadh agus atá sínithe ag údarás freagrach an Stáit, a ullmhú ansin agus cuirtear faoi bhráid Ard-Rúnaí na NA i Nua-Eabhrac é. Dhaingnigh Éire Coinbhinsiún na Náisiún Aontaithe um Chearta an Linbh an 28 Meán Fómhair 1992.
forchoimeádas	Tagraíonn an téarma seo d'eisceachtaí is féidir le Stáit a dhéanamh i dtaca le conradh, mar shampla maidir le foráil amháin nó níos mó de chonradh nach gcomhaontaíonn siad a leanúint. Ní féidir le forchoimeádais baint de bhunchiall an chonartha.
meas a léiriú ar rud, rud a chosaint, rud a chomhlíonadh	Tá oibleagáid ar Stáit a dhaingnigh an CNAACL chun meas a léiriú ar chearta leanáí a leagtar amach sa Choinbhinsiún agus iad a chosaint agus a chomhlíonadh: <ul style="list-style-type: none"> ○ meas a léiriú ar rud - an oibleagáid gan cur isteach go díreach nó go hindíreach ar an taitneamh a bhaineann leanáí as a gcearta ○ rud a chosaint - oibleagáid chun cosc a chur ar thríú páirtithe (e.g. corparáidí) ó chur isteach ar an taitneamh a bhaineann leanáí as a gcearta ○ rud a chomhlíonadh – an oibleagáid chun glacadh leis na bearta riachtanacha chun fíorú iomlán cearta leanáí a bhaint amach
cearta	Cearta agus saoirsí bunúsacha iad cearta daonna atá ag gach duine mar gheall gur duine daonna iad. Is é an tuiscint is féidir a bhaint as cearta ná teidlíochtaí, éilimh dhlísteanacha agus caighdeáin íosta atá le baint amach.
sealbhóir ceart	Daoine aonair nó grúpaí sóisialta iad sealbhóirí ceart a bhfuil teidlíochtaí ar leith acu maidir le hiompróirí sonracha dualgais ar leith. Aithnítear sa CNAACL leanáí mar shealbhóirí ceart.
síniú	Is ionann síniú conartha nuair a sholáthraíonn Stát (e.g. Éire) réamhfhormhuiniú an chonartha. Ní chruthaíonn síniú oibleagáid cheangailteach dhlíthiúil, ach léiríonn sé go mbeartaíonn an Stát chun scrúdú a dhéanamh ar an gconradh ar bhonn intíre agus machnamh a dhéanamh ar a dhaingniú. Cé nach leagann síniú dualgas ar an Stát daingniú a dhéanamh, leagann sé oibleagáid ar an Stát gan tabhairt faoi ghníomhartha a thiocthadh salach ar nó a bhainfeadh de chuspóir agus sprioc an chonartha. Dhaingnigh Éire Coinbhinsiún na Náisiún Aontaithe um Chearta an Linbh an 30 Meán Fómhair 1990.
An Stát atá ina Pháirtí	Is ionann Stát atá ina Pháirtí le conradh ar leith (e.g. Éire) tír a dhaingnigh an conradh sin (e.g. Coinbhinsiún na Náisiún Aontaithe um Chearta an Linbh) agus tá an tír faoi cheangal dlíthiúil ag forálacha an chonartha, ar an ábhar sin.
uifíoch	Úsáidtear an téarma seo chun tagairt a dhéanamh don choincheap go bhfuil cearta daonna ag gach duine, gach áit, gan eisceacht.

Téarma	Sainmhíniú
Na Náisiúin Aontaithe	Eagraíocht idirnáisiúnta idir-rialtasach (EIR) is ea na Náisiúin Aontaithe a bunaíodh i 1945 i ndiaidh an Dara Cogadh Domhanda a bhfuil d'aidhm aici síocháin agus slándáil idirnáisiúnta a chothú agus dul chun cinn sóisialta, caighdeáin mhaireachtála níos fearr agus cearta daonna a chur chun cinn.
Comhthionól Ginearálta na Náisiún Aontaithe	Fóram tábhachtach is ea Comhthionól Ginearálta na NA ina bpléitear réimse fairsing de shaincheisteanna idirnáisiúnta (e.g. síocháin agus slándáil) agus ina ndéanann Ballstáit vóta a chaitheamh orthu, Éire ina measc.
Coinbhinsiún na Náisiún Aontaithe um Chearta an Linbh	Grúpa de shaineolaithe idirnáisiúnta neamhspleácha ar chearta leanaí is ea an Coiste seo a threoraíonn tíortha maidir le conas a n-oibleagáidí i leith leanaí faoin CNAACL a chomhlíonadh agus a scrúdaíonn an dul chun cinn atá á dhéanamh ag tíortha ina leith seo.

Féilire Cearta Leanaí

Téamaí agus saincheistanna tábhachtacha maidir le cearta leanaí atá sna laethanta idirnáisiúnta a liostaítear thíos. B'fhéidir gur mian leat féin nó do chomhghleacaithe úsáid a bhaint as an bhféilire seo chun gníomh/imeacht amháin nó níos mó a phleanáil a bhaineann le cearta leanaí i rith na scoilbhliana.

<p>An 12 Feabhra</p> <p>Lá na Láimhe Deirge do Shaighdiúirí Linbh</p> <p>www.redhandday.org/index.php?id=4&L=0</p>	<p>An 12 Aibreán</p> <p>Lá Idirnáisiúnta na Leanaí Sráide</p> <p>www.streetchildrenday.org</p>	<p>An 15 Bealtaine</p> <p>Lá Idirnáisiúnta na dTeaghlach</p> <p>www.un.org/en/events/familyday</p>	<p>An 21 Bealtaine</p> <p>Lá Domhanda na hÉagsúlachta Cultúrtha</p> <p>www.un.org/en/events/culturaldiversityday</p>
<p>An 12 Meitheamh</p> <p>An Lá Domhanda in Aghaidh Dúshaothrú Leanaí</p> <p>www.un.org/en/events/childlabourday</p>	<p>An 29 Meitheamh</p> <p>Lá Domhanda na dTeifeach</p> <p>www.un.org/en/events/refugeeday</p>	<p>An 9 Lúnasa</p> <p>Lá Idirnáisiúnta Phobail Dúchais an Domhain</p> <p>www.un.org/en/events/indigenousanday</p>	<p>An 12 Lúnasa</p> <p>Lá Idirnáisiúnta na hÓige</p> <p>www.un.org/en/events/youthday</p>
<p>An 21 Meán Fómhair</p> <p>Lá Idirnáisiúnta na Síochána</p> <p>www.un.org/en/events/peaceday</p>	<p>An 10 Deireadh Fómhair</p> <p>Lá Domhanda na Meabhairshláinte</p> <p>www.who.int/mental_health/world-mental-health-day/en/</p>	<p>An 11 Deireadh Fómhair</p> <p>Lá Idirnáisiúnta an Chailín</p> <p>www.un.org/en/events/girlchild</p>	<p>An 16 Deireadh Fómhair</p> <p>Lá Domhanda an Bhia</p> <p>www.fao.org/world-food-day/2017/home/en</p>
<p>An 24 Deireadh Fómhair</p> <p>Lá na Náisiún Aontaithe</p> <p>www.un.org/en/events/unday</p>	<p>An 20 Samhain</p> <p>Lá na Leanaí Uile</p> <p>www.un.org/en/events/childrenday</p>	<p>An 3 Nollaig</p> <p>Lá Idirnáisiúnta na nDaoine faoi Mhíchumas</p> <p>www.un.org/en/events/disabilitiesday</p>	<p>An 10 Nollaig</p> <p>Lá Chearta an Duine</p> <p>www.un.org/en/events/humanrightsday</p>

Breis Eolais agus Acmhainní

Soláthraítear sa liosta thíos naisc le roinnt foinsí debheis eolais agus acmhainní, a d'fhéadfadh bheith mar ábhar spéise agus lámh chúnta duit fad a thugann tú faoi do chuid oibre le leanaí agus daoine óga.

Tá eolas ar fáil ar an láithreán gréasáin 'It's Your Right' de chuid an OOL faoin CNAACL agus saincheisteanna a bhaineann le cearta leanaí in Éirinn. Is féidir leat teacht ar naisc le réimse ábhair acmhainní oideachais faoi shaincheisteanna cearta leanaí anseo:

www.itsyourright.ie/explore-more

Is féidir leat teacht ar bheis eolais faoi ghlacadh na Náisiún Aontaithe le Coinbhinsiún na Náisiún Aontaithe um Chearta an Linbh, grianghraif agus fiseáin ina measc, anseo:

legal.un.org/avl/ha/crc/crc.html

Is féidir leat teacht ar liosta cothrom le dáta de na tíortha a shínigh agus a dhaingnigh an CNAACL anseo:

conarthaí.un.org/leathanaigh/ShowMTDSGDDetails.aspx?src=UNTSOONLINEagus-11agus

Is féidir leat leagan iomlán an CNAACL a léamh anseo:

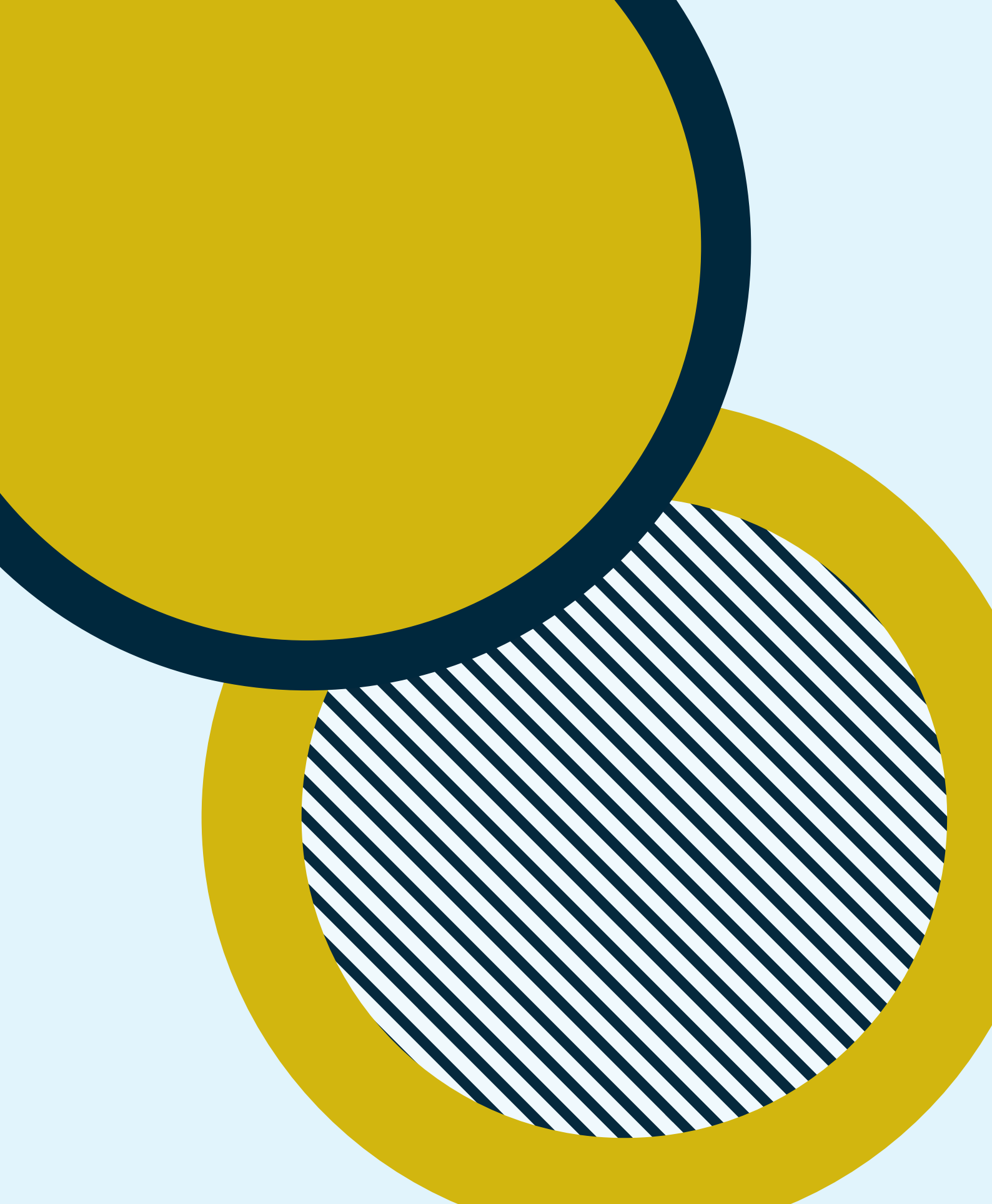
www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx

Is féidir leat teacht ar acmhainní a bhaineann le cearta leanaí ón Ionad um Chearta Daonna agus Oideachas Saoránachta, Ollscoil Chathair Bhaile Átha Cliath anseo:

www.dcu.ie/chrce/resources.shtml

Is féidir leat teacht ar acmhainní a bhaineann le saincheisteanna domhanda cearta leanaí anseo:

<http://developmenteducation.ie/resources>

**ombudsman
do leanaí
for children**

Children Now, Rights Now

